

Den åpne forms arkitektskole

– Forhistorien til Bergen Arkitektskole går tilbake til 1968 og et faglig symposium i Kaupanger som jeg tok initiativ til nyttårsdagen dette hendelsesrike året, forteller BAS-gründeren Svein Hatløy.

Svein Hatløy foran jernbanebygningen der intervjuet fant sted. Foto: Jan Carlsen.

Vi sitter i kaffehuset i den vakre jernbanebygningen fra 1913, bygd i huggen granitt, beliggende ved Lille Lungegårdsvann midt i Bergen sentrum. Det var arkitekt Hatløy som hadde bestemt stedet for intervjuet med Arkitektbyråts utsendte. Et travelt miljø som harmonerer med hans innledende reiseskildring fra et ferskt treukers opphold i Kina (se hans rapport fra en internasjonal undervisningskonferanse i Beijing i Arkitektnytt 9/07), mens det stadig kommer meldinger i stasjonshallens høyttalere om togs ankomster og avganger.

– Egentlig begynte det hele med en søknad rettet til myndighetene i Stockholm i 1893, presiserer Svein Hatløy med glimt i blikket. – Men tanken om å opprette en arkitektøyskole i Bergen vakte ingen begeistring hos unionens voktere, heller ikke Bergens Arkitektforenings søknad i 1963 førte fram.

Som kjent ble Bergen Arkitektskole stiftet som en privat, faglig alternativ høyskole i 1986, med Svein Hatløy som formann. Eksamenrett ble tildelt i 1990, og skolen kom på statsbudsjettet i 1996. For å utvikle skolen videre gikk Hatløy av som rektor 1. september i år, etterfulgt av arkitekt Marianne Skjuhlhaug (NTH 1990) som ny BAS-rektor, men i Arkitektnytt 07/07 forsikret Skjuhlhaug at BAS «fremdeles skal være en alternativ utdanning» og at hun vil «arbeide videre med å utvikle 'åpen form'-begrepet», dette pedagogiske credo som ble lansert for 30-40 år siden. Selv er Hatløy nå dekan for et utviklingsprogram ved BAS, med ansvar for et nytt Open Form Master-studium og et samarbeid med Universitetet i Bergen om en felles phd-utdanning.

Korsmo og Bauhaus-metoden
– Før du beskriver dine studier ved NTH og tiden i Polen, må du berette om hva det var som fikk en ungdom i Jordbruksbygda Årdal til å velge arkitektyrket.

– Jeg ble født i mai 1940 som sønn av meieribestyreren, en måned etter at Nazi-Tyskland okkuperte Norge, og var 11 år gammel da jeg bygde en hytte som tre jenter, 2-3 skoleklasser over meg, ble begeistret for og sa var veldig fin. Da visste jeg instinktivt, uten å forstå eller bruke begrepet arkitekt, hva jeg ville bli. Jeg kjente meg allerede utvalgt da min bestefar før dette ga meg en øks og senere et malerskrin. Og av min mor fikk jeg ikke cowboypoka om Hopalong Cassidy, som jeg ønsket meg, men barneboka *Solskinnsblyen*, om den barnebyende hagebyen Port Sunlight utenfor Liverpool anlagt i 1888, forteller Hatløy.

Etter landsgjymnaset på Byrne ble Svein Hatløy rådet av Slavanger-arki-

tekten Louis Kloster, som han tilfeldigvis traff på rutebåten, til å ta et praksisår før han begynte på arkitektstudiene, selv om han allerede hadde kommet inn ved NTH. Han arbeidet først på en byggeplass og deretter på et arkitektkontor, innen han i 1960 befant seg i arkitektavdelingens lokaler på Gløshaugen i Trondheim.

– Jeg var heldig og fikk Arne Korsmo som lærer, han ble straks min åndelige og faglige mester, en stor arkitekt og inspirerende pedagog. Korsmo var kritisk til mange tradisjonelle arkitekturoppføringer, og han snakket besjelet om de store romlige og poetiske dimensjoner, det dreide seg om arkitekten som ser. Jeg vil påstå at dette første studieåret er noe av det største jeg har opplevd, også på grunn av det spesielle kreative miljøet på instituttet Form og farge.

Her beskriver Hatløy instituttets professor Arne E. Holms betydning for kunststimensjonen i arkitekturundervisningen, sammen med kunstnerkollektivet kalt Gruppe Fem – bestående av Lars Tiller, Halvdan Ljønsøe, Roar Wold, Ramon Isern og Håkon Bleken. Ved siden av å øve de ulike kunstruttykk inførte Ljønsøe det nye faget estetisk kommunikasjon, som han først kalte *Form og miljø*, og var mer en visuell analyse, en annen øvelse i å se.

– Korsmo og Holm anvendte Bauhaus-metodene, forklarer Hatløy. – Kunstaspektet ble en inntrengt del av arkitektfaget, og vi arbeidet i en fruktbar verkstedsmøstfære. Og da jeg gikk i tredje klasse inviterte Korsmo en foredragsholder som åpnet noe nytt for meg, nemlig den polske arkitekten Oskar Hansen, som presenterte «den åpne forms elementer». Kort sagt var Hansen opptatt av sammenhenger

mellem form og betrakters psykiske tilværelse. I motsetning til lukkede former, funksjonelt og formalt, ønsket Oskar Hansen former som er åpne i den forstand at de tjener det skiftende liv og tillater forandring.

Fra symposium til arkitektskole

– Er det dine erfaringer med Korsmo, Gruppe Fem og Oskar Hansen som får deg til å hevde at polytekniske skoler bør nedlegges?

Svein Hatløy nikker og beskriver sine fire og et halvt år hos Oskar Hansen i Polen, etter at han tok sitt diplom ved NTH i 1965 og gjennomførte påfølgende militærtjeneste med å bygge bruer. I Polen ble han overbevist om at den polytekniske undervisningstradisjonen var akterutseilt. Hatløy kombinerte studiene ved Kunstakademiet i Warszawa med studier ved det polske Vitenskapsakademiet, fysiografi og by-sosiologi, og med arkitekturpraksis sammen med Hansen, bl.a. hadde de et felles prosjekt i Peru. Og så kom opprørsåret 1968, og det første i en rekke symposier – med utspiring i Bergens arkitektmiljø – utøver 60- og 70-årene, som var basert på den åpne forms grunntanker. Målet var å finne formsvar i forhold til landskapets vilkår og kvaliteter, og vise det du ser gjennom nyskapende romlige løsninger.

– Og så konkluderte dere med at landets tredje arkitektskole måtte ligge i Bergen?

– Ja, det ble fattet et slikt vedtak på årsmøtet til Bergens Arkitektforening i 1986, i pakt med en ny norsk lov som tillot opprettelsen av private høyskoler. Min medarbeider i denne oppbyggingsfasen var Michael Lloyd, tidligere rektor ved AA i London. Noen innenfor MAL protesterte, og fremmet et forslag om å ekskludere BAF fra landsforbundet, men ble nedstemt, og 1. september samme år var BAS et faktum. Og la meg legge til at vi da hadde regnet ut at cirka ett tusen deltakere hadde vært med på de forutgående skoleforberedende symposiene mellom 1968 og 1986.

Å tolke stedets identitet

Svein Hatløy forklarer engasjert hva man mener med påstanden om at utdanningen av en arkitekt gjelder språket og personen, definert i boka «BAS-alternativet – den norske private arkitektøyskolen» (1999), og at en arkitekt må kunne kommunisere med andre personer og med samfunnet for å fungere tilfredsstillende. Grunnutdanningen gjelder ikke den teknisk profesjonelle arkitekten, heter det videre, men det ansvarlige samfunnsbevisste individet.

Eller som Hatløy skrev gm BAS-filosofien i *Christian Norberg-Schulz – Et festskrift til 70-årsdagen* (1996): «Dette handlar ikkje om å læra eit handtverk, men om utviklinga av sin

Fra seremonien på Bergen Arkitektskole hvor Marianne Skjuhlhaug overtok som rektor etter Svein Hatløy. Foto: BAS.

eigen person. Arkitekt er å vera ein aktiv partnar til andre menneske... Dette er vår ABC: Vår historie, ein skule å gå, og kunsten som konsept for arkitektonisk form.»

– *Hvordan oppfatter du stedskunstbegrepet til Norberg-Schulz, er det gyldig fremdeles?*

– Det er ikke ulikt tenkingen til BAS, men heller ikke nøyaktig det samme. Som Norberg-Schulz er vi opp-tatt av stedets identitet, men det må tolkes gjennom en aktivt handterende person. CNS var en positivist, men BAS befinner seg nærmere filosofen Hans Skjervheims kritiske filosofi, med subjektet i sentrum.

– Landskapet i Vest-Norge er en særegen ressurs med sin topografi og sitt skiftende klima med raske værendringer, fortsetter Hatløy, – som arkitekten må agere konkret overfor hvis han eller hun skal bli i stand til å skape autentiske byggverk. Det dreier seg om å forstå landskapets egne fortellinger, om å få kontakt med landskapet og dets historie, gjøre undersøkelser, arbeide vitenskapelig og samtidig kunstnerisk.

– Derfor leder vi BAS-studentene ut i felten, sier Hatløy. – Vi øver i landskapet ved kysten og i innlandet, oftest i målestokk 1:1. I tillegg legger vi vekt på medvirkningsprosessen, at arkitekten skal være synlig og tilgjen-

gelig, og inngå i dialog med brukerne. Og det faktum at vi samarbeider med blant annet meteorologisk institutt på Universitetet, hører hjemme i denne tverrfaglige kontekst.

Flere åpen form-kurs

Som sagt er den polytekniske ideologi avleggs i vår postindustrielle tid, gjen-tar Hatløy. Nå må vi finne andre hjelpemidler. Og han trekker fram Heideggers tanker om kunstens opprinnelse og at teknologien kan skjule hensikten, samtidig som vi må forholde oss til kunstens «ktivtvidning», for ingen tolkning er fastlagt på forhånd. Atter en gang snakker Hatløy om evnen til å se, eller å lese situasjoner. Globaliseringen gjør oss ikke uavhengig av våre foreldre og vårt geografiske opphav, understreker han. Hans hjembygd Årdal, sier Hatløy, gir ham spesielle opplevelsesdimensjoner fordi regionen rommer så mange personlige erfaringer og utgjør et revir for kritisk kunnskap. Men slike oppdagelser må en arkitekt tilegne seg også på nye steder, og her er teknologien kun én dimensjon av de mange sammensatte faktorer arkitekturen består av.

Vår samtale må fare med harelabb over intervjuobjektets allsidige lærer-praksis utover arbeidet ved Bergen Arkitektskole, fra studentassistent-jobb under kursene på NTH til senere

vikarstilling for en professorstipendiat under Arne E. Holm, forskjellige undervisningsoppgaver ved nordiske kunsthøgskoler og gjestetærerskurs ved arkitektavdelingen på universitetet i Toronto. Like summanisk blir hans gjennomgang av egen arkitektpraksis, og deretter etableringen av henholdsvis arkitektkontorene Cubus a/l og Gult Felt a/l, begge i Bergen på 70- og 80-tallet. I tillegg kommer et mangfoldig forfatterskap, både bøker og artikler, fra skriftserien «Symposieposten» på eget forlag i Warszawa-Bergen i 1968-74 til boka «Allmenningen, det urbane fristedet», utgitt av Bergen Byformsenter sammen med Anna Elisa Tryti i 2002.

La det også være nevnt at Svein Hatløy bl.a. mottok BAFs ærespris i 1987, fikk Houens Fonds Diplom i 1988 for Loddefjord skole (sammen med Helge Borgen og Bertram Dybwad Brochmann), og i 2001 ble utnevnt til æresmedlem i Norske arkitekters landsforbund.

Ukonvensjonelle undervisningsformer

Mot slutten av intervjuet vender vi tilbake til Bergen Arkitektskole, som først lå i Sandviken skole, og deretter disponerte Fløyrestauranten (sic) i tre år, for så å leie lokale i Industrihuset ved Puddefjordsbroen før eiendommen

Sandviksboder 59-61 A ble kjøpt i 1995 og nå har vært BAS' tilholdssted i tolv år.

– *Vi har allerede konstatert at din etterfølger som rektor, Marianne Sigulhaug, vil fortsette den undervisningsform som har preget BAS siden 1968. Og i utlysningsteksten for denne stillingen ble det likeledes fastslått at BAS er et alternativt arkitektutdanningsstilbud, sammenliknet med NTNU og AHO, ved faglig å bygge på «ideen om subjektet i sentrum og Åpen Form, en formteori etablert av Oskar Hansen (Polen) og videreført i Norge av nåværende rektor, professor Svein Hatløy». Dessuten het det at skolens faglige tilnærming til arkitektur «forutsetter ukonvensjonelle undervisningsformer». Er dagens studenter fortsatt opptatt av BAS' spesielle pedagogikk?*

– Det oppmuntrende er at studentene ber om mer undervisning i åpen form-metodene, sier Svein Hatløy og avslutter: – Og flere arkitekter som ble uteksaminert ved BAS for 10-15 år siden, forlanger at skolen bør tilby en egen master-grad i åpen form, og utvikle et tilsvarende doktorgradsstudium. Dette kunne vi ikke ha forestilt oss da vi arrangerte det første eksperimentelle Oskar Hansen-inspirerte symposiet i Kaupanger i august 1968!

Jan Carlsen

Søk om økonomisk støtte nå

Enova kan gi økonomisk støtte til virksomheter som reduserer sin energibruk, konverterer fra olje til fornybare energikilder, eller starter produksjon av fornybar energi.

Støtten gis via programmer rettet mot ulike målgrupper.

Til boligprodusent

De som setter opp energieffektive bygg, etablerer egne varmesentraler eller gjør andre energiltak, kan få investeringsstøtte!

Støtten gis via programmet "energibruk – bygg, bolig og anlegg" og "varme" Søknadsfrister er 15. januar, 15. april, 15. juni og 15. oktober.

Mer informasjon finnes på www.enova.no/programmer. Ring gjerne Enovas energirådgivere på tlf 08049.